

UNITY

herman de vries

Over de tentoonstelling

In unity worden alle werken van herman de vries (1931, Alkmaar) uit de collectie van het Kröller-Müller Museum gepresenteerd. De tentoonstelling geeft u een indruk van de verschillende invalshoeken en werkwijzen die de vries in de afgelopen vijftig jaar heeft toegepast. In de vier tentoonstellingszalen treft u natuurcollages, grafiek, teksten, kunstenaarsboekjes, een reliëf, een schilderij, ruimtelijk werk, video- en geluidswerken en tentoonstellingsaffiches. Een aantal terugkerende thema's vormt een rode draad binnen deze diverse verzameling. In dit boekje worden deze thema's verder uitgewerkt en treft u achtergrondinformatie aan over het leven van de kunstenaar.

Onderzoeker en kunstenaar

herman de vries begint zijn kunstenaarsloopbaan niet aan de kunstacademie, maar met een opleiding aan de Rijkstuinbouwschool in Hoorn. Aansluitend werkt hij twee jaar lang als landarbeider in Frankrijk en daarna, vanaf 1952, bij de Plantenkundige Dienst in Wageningen.

de vries heeft altijd een sterke band gehad met de natuur: als kind genoot hij al van lange wandelingen door de duinen. Toch past het onderzoekswerk bij de Plantenkundige Dienst niet helemaal bij zijn natuurbeleving. Het analyseren en tot statistiek reduceren van planten en dieren botst met de rijkdom die hij in de natuur ervaart. Toch zou de gedisciplineerde, statistische benadering van invloed zijn op de vries' kunst.

In 1953 begint de vries in zijn vrije tijd met het maken van tekeningen en collages van gevonden voorwerpen (de zogenaamde **collages trouvés**). Dit werk is voorstellingsloos: het 'is wat het is', zonder verwijzingen en symboliek. Waar ligt de grens tussen kunst en troep? vraagt de vries zich af als hij een dikke laag posters van de muur scheurt en deze inlijst.

Aan het eind van de jaren vijftig gaat de vries over op het schilderen, aanvankelijk in grijzen en zwart, maar uiteindelijk in puur wit, zoals in het geval van **wit schilderij** uit 1960. Met een rulle structuur van met zilverzand vermengde witte verf is het een voorbeeld van materieschilderkunst, verwant aan het werk van andere Nederlandse kunstenaars uit die tijd, zoals Armando, Bram Bogart en Jaap Wagemaker. Net zoals de vries' eerdere werk zijn de schilderijen voorstellingsloos; de structuur en de witheid van het materiaal zijn de enige visuele informatie.

de vries' dubbelleven als onderzoeker en kunstenaar zet zich intussen voort. Als hij in 1961 zijn baan als plantkundige verruilt voor een functie als biologisch onderzoeker in Arnhem heeft hij al een aantal keer geëxposeerd en verschillende teksten over

kunst en filosofie geschreven. In een boekje uit 1957 schrijft hij: 'kunst is filosofische beschouwing in beeldende vorm'. De uitspraak is tekenend voor de bedachtzaamheid waarmee de vries tot zijn werk komt. Hij breidt zijn schrijfwerkzaamheden uit door met Armando en Henk Peeters in 1961 het tijdschrift **nul = 0** op te richten. Ze maken samen twee nummers, maar dan valt de redactie wegens onderlinge verschillen uiteen en zet de vries het tijdschrift alleen voort. Deze breuk valt samen met de toenemende eigenheid van de vries' kunstwerken.

Toeval en relativering

In 1962 begint de vries met het maken van zijn eerste **random objectivations**. Het is een aanduiding die hij gebruikt voor een grote reeks werken, voornamelijk reliëfs, drukwerk en grafiek, waarvan de beeldelementen op willekeurige manier zijn gerangschikt. Een goed voorbeeld hiervan is het reliëf **V70-22B** uit 1970.

V70-22B 1970

De titel van het werk verwijst naar een tabel met willekeurige getallen die de vries in zijn onderzoekswerk als plantkundige gebruikte voor het nemen van steekproeven. Aan de hand van deze willekeurige getallen zijn de posities van de vierkanten op het beeldvlak bepaald: het eerste willekeurige getal bepaalde bijvoorbeeld de positie op de x-as en het tweede getal de positie op de y-as. Op vergelijkbare wijze maakt hij werken met stippen, balken en letters, waarvan er op de tentoonstelling verscheidene te zien zijn. In al deze werken presenteert de vries het fenomeen toeval op een afgemeten, zakelijke manier. Deze gerichte aandacht voor toeval en kans vloeit voort uit zijn levensvisie.

In 1968 schrijft de vries dat zekerheden eigenlijk een illusie zijn en dat kans binnen onze cultuur als een belangrijk element moet worden aanvaard. Is het immers niet een kwestie van toeval wie men in het leven ontmoet, welke boeken men onder ogen krijgt, et cetera? Is het dan niet onzinnig om te denken dat het leven volledig kan worden gestuurd? de vries schrijft ook dat kans een 'verrijkend, differentiërend en vooral confronterend element' kan zijn. Een consequentie van de aanvaarding van toeval is volgens hem dat de mens open moet staan voor nieuwe ideeën en opvattingen, omdat aannames soms - in het licht van nieuwe, min of meer toevallig verworven kennis - moeten worden bijgesteld.

de vries betreft dit relativiserende idee ook op zichzelf: zijn gedachten en meningen zijn aan kanswerking onderhevig en zullen daarom niet per se juist zijn. Dit verklaart waarom hij zulk 'onpersoonlijk' werk maakt: door zijn beelden niet door persoonlijke ideeën en voorkeuren te laten bepalen, maar door een onpersoonlijk toevalsproces, wil hij kunst maken die algemeen geldig is. de vries' **random objectivations** zijn door kans bepaald (net zoals het leven dat voor een deel is) en kunnen door iedereen anders worden ervaren.

Reizen en natuur

de vries schrijft zijn pleidooi voor een open levenshouding in een roerige periode. Eind jaren zestig maakt hij reizen naar Oost-Europa en later naar Turkije en delen van Azië. Ook zondert hij zich een aantal maanden lang volledig af in de Biesbosch. Uiteindelijk verlaat hij zijn gezin en legt hij zijn onderzoeksfunctie neer. Vanaf 1970 staat zijn leven volledig in het teken van zijn kunstenaarschap. Deze omwenteling brengt veranderingen in het werk met zich mee.

De sobere **random objectivations** maken langzaam plaats voor kunstwerken waarin hij objecten uit de natuur laat zien. Hij doet dit met zo min mogelijk ingrepen, door bijvoorbeeld schelpen of bladeren van een bepaalde soort naast elkaar op een papier te bevestigen. Hiermee werkt hij het concept van het letterlijk laten zien van objecten verder uit. Niet alleen laat hij gevonden voorwerpen onveranderd zien, zoals hij in zijn vroege collages al deed, ook benadrukt hij het unieke van elk object door exemplaren van dezelfde soort naast elkaar te leggen. In deze wetenschappelijk aandoende collages valt op dat elk blad en elke stengel eigenaardigheden heeft die het uniek maken. Door op deze manier de aandacht op de uniciteit van elk object te richten, ondergraaft de vries bewust de wetenschappelijke categorisering waarin objecten hun eigenheid verliezen.

from earth 2007

Met het gebruik van objecten uit de natuur vindt de vries een werkvorm waarin hij natuur en kunst samenbrengt. Hij maakt daarbij dankbaar gebruik van wetenschappelijke methoden, ondanks zijn afkeer van bepaalde aspecten van de wetenschap. Zo gebruikt hij zijn ervaring als plantkundige bij het prepareren van plantenmateriaal, zoals hij ook in zijn **random objectivations** zijn eerder opgedane kennis van de statistiek aanwendde. In de loop der jaren legt hij zeer uitgebreide verzamelingen aan van (psychoactieve) planten, aardsoorten en diverse andere vondsten. Zijn discipline en de gestructureerde werkwijze houden zeker verband met zijn eerdere biologische onderzoek.

Hoewel de vries methoden aan de wetenschap ontleent, is hij wars van haar conventies. Veel kennis gaat juist verloren, meent hij, door de strenge selecterende werking van wetenschap. Hij richt zich daarom op het verzamelen en behouden van kennis (met name op het gebied van planten) die verloren dreigt te gaan. De eerder genoemde verzamelingen zijn hier onderdeel van, maar minstens zo belangrijk zijn de vele boeken en verhalen die hij vergaart. Psychoactieve planten hebben in het bijzonder zijn interesse, vanwege de omstrede, soms illegale status van deze soorten. Veel van zijn teksten bevatten niet alleen informatie over psychedelica, maar ook pleidooien voor de vrije toegankelijkheid van de betreffende planten en de informatie daarover.

Westerse en oosterse filosofie

Behalve de natuur en bepaalde wetenschappelijke elementen betreft herman de vries ook de filosofie in zijn werk. In de eerste helft van de jaren '70 is hij intensief bezig met de teksten van Ludwig Wittgenstein, in het bijzonder met de beroemde **Tractatus**. Het zeer exacte taalgebruik en de diepgravende vraagstellingen over taal en logica van deze filosoof vinden hun neerslag in de teksten en kunstwerken van de vries. De letters van een aantal van Wittgensteins teksten worden letterlijk gebruikt in **random objectivations**; een knipoog wellicht naar de vries' eerdere

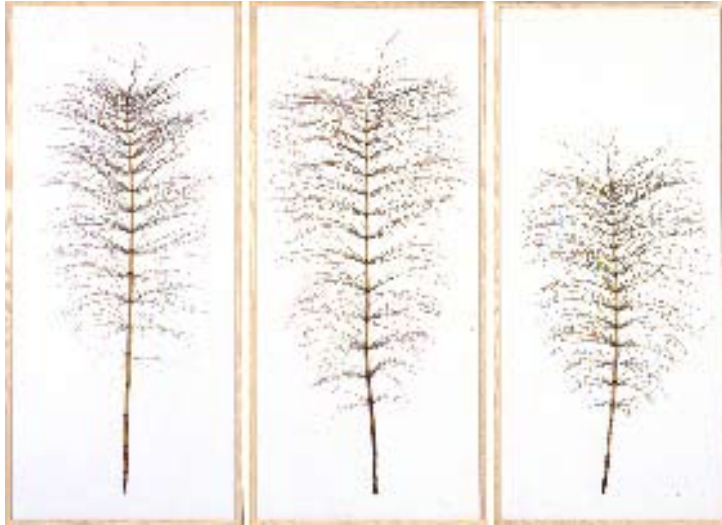
uitspraak dat kunst filosofische beschouwing in beeldende vorm is. De strengheid van Wittgensteins denken begint de vries echter te benauwen en hij besluit diens filosofie te laten voor wat het is. Als een soort van afscheidsgaaf maakt hij **hommage aan de chaoten** (1969-1981), waarvoor hij ditmaal niet de letters van een zin van Wittgenstein gebruikt, maar van de Russische anarchist Michail Bakoenin.

hommage aan de chaoten 1969-1981

Wittgenstein is zeker niet de enige filosoof wiens ideeën invloed hebben op de vries. Verschillende vragen waar Plato en Aristoteles zich al over bogen, worden in het werk van de vries uitgewerkt. De eerder genoemde collages, waarin verschillende exemplaren van een plantensoort naast elkaar worden gepresenteerd, roepen associaties op met klassieke vraagstukken. Het werk **equisetum maximum** (1995) kan hier als voorbeeld dienen. Het is duidelijk dat elk van de drie reuzenpaardenstaarten (dit is de Nederlandse soortnaam van deze plant) uniek is, maar er zijn ook duidelijke overeenkomsten - anders zou er immers niet over een 'soort' gesproken worden. Maar is er eigenlijk wel echt zoiets als een soort, of bestaat dat alleen in het menselijk denken?

En als de 'soort reuzenpaardenstaart' alleen als idee bestaat, is dat dan één idee dat voor iedereen precies hetzelfde is, of heeft ieder mens zijn eigen idee? Zo zijn er vele vragen te bedenken aan de hand van de vries' werk, mits men zijn werk als een filosofische beschouwing in beeldende vorm benadert.

equisetum maximum 1995

Niet alleen de westerse filosofie, ook de oosterse wijsbegeerte vormt het denken van de vries. Al tijdens zijn reis door Azië, eind jaren zestig, maakt hij kennis met de boeddhistische leer. Verschillende elementen hiervan, in het bijzonder de opvattingen over werkelijkheidsbeleving en kennisverwerving, spreken de vries erg aan. De nadruk die in het boeddhisme wordt gelegd op de concrete ervaring van de wereld vormt een welkome afwisseling met de vaak zeer abstracte ideeën van Wittgenstein. Ook de boeddhistische ervaring van eenheid, al dan niet met gebruikmaking van bewustzijnsverruimende middelen, maakt diepe indruk op hem en komt op verschillende manieren naar voren in zijn werk.

Eenheid

Eenheid en de afwezigheid van grenzen vormen een belangrijk thema in het werk van de vries. In **der weg ist wieder frei** (1985) is dit thema zowel in de titel als in de vorm van het werk aanwezig.

unity 2006

Het werk bestaat namelijk uit de brokstukken van een afgedankte, gebroken slagboom die de vries ergens in een berm vond. Het thema is subtieler aanwezig in het recente werk **unity** (2006), dat is gemaakt door duizenden keren het woord 'unity' in verschillende kleuren op een vel papier te schrijven. Elk woord verschilt zowel door het handschrift als door de kleur van de andere woorden, maar de woorden samen vormen een visuele eenheid. Hierdoor ontstaat een merkwaardige spanning tussen individualiteit en eenheid. Het zijn juist zulke tegenstellingen tussen verschillende begrippen en invloeden die de vries' oeuvre interessant maken.

Uiteenlopende kunsthistorische concepten, wetenschappelijke methoden, filosofieën en natuuropvattingen kruisen elkaar, zowel in afzonderlijke werken als binnen het oeuvre als geheel. Ondanks deze diversiteit heeft de vries altijd de conceptuele eenheid van zijn oeuvre weten te behouden door de verschillende thema's consequent naast en door elkaar te gebruiken. Hierdoor zijn duidelijke verbanden te zien tussen de vries' werken, ook als deze in verschillende perioden zijn gemaakt. Zo zijn de **collages trouvés** uit de jaren vijftig te beschouwen als een kunstmatige tegenhanger van later werk met gevonden objecten uit de natuur. Een ander voorbeeld zijn de **random objectivations** die het fenomeen kanswerking al verbeeldde voordat de vries de eveneens door kans bepaalde verschillen tussen planten onderzocht. Wie de tijd neemt om de werken van herman de vries niet alleen afzonderlijk, maar ook in relatie tot elkaar te beschouwen, zal veel van zulke verbanden kunnen ontdekken. Anders gezegd: laat ons filosoferen in beeldende vormen.

Daniël van der Poel
februari 2009

KRÖLLER
MÜLLER
MUSEUM

Kröller-Müller
Museum
Houtkampweg 6
6731 AW Otterlo
www.kmm.nl